

Підводячи підсумок сказаному, слід зазначити, що в зарубіжних країнах існує певна система судових органів щодо захисту прав неповнолітніх. Це судді, які спеціалізуються на розгляді кримінальних справ щодо неповнолітніх, спеціальні суди для неповнолітніх тощо.

Таким чином, кожна стадія кримінального процесу покликана захищати дитину від необґрунтованих дій державних органів, з одного боку, і з іншого – від повторного скоєння злочину.

Література

1. Конституція України. - К., 1996.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. - К., 2001.
3. Хисматуллин Р. Особенности судебного следствия по делам несовершеннолетних // Российская юстиция. – 1999.- № 12.

¹ Хисматуллин Р. Особенности судебного следствия по делам несовершеннолетних // Российская юстиция. – 1999. - № 12.

К. Чаплинський,
*ад'юнкт Національної академії
внутрішніх справ України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ОЧНОЇ СТАВКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЕНІ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАННЯМИ

Згідно зі ст. 172 КПК України слідчий вправі провести очну ставку між двома раніше допитаними особами, в показаннях яких є суперечності.

В слідчій практиці при розслідуванні злочинів, що вчинені організованими злочинними угрупованнями, нерідко виникає необхідність провадження очних ставок між лідерами (організаторами) цих групвань та її рядовими членами (консультантами, бойовиками, охоронцями).

Рішення про проведення очної ставки слідчий має приймати тільки в тому разі, коли він переконаний, що дана слідча дія сприятиме встановленню істини в справі, а не зашкодить цьому.

Однак відомо, що лідери ОЗГ найчастіше домагаються проведення очних ставок з іншими учасниками групування, що притягуються до кримінальної відповідальності, з метою психологічного впливу на останніх або передачі певних відомостей. Це досягається як при спілкуванні за допомогою спеціальних термінів ("блатної музики"), іноді з використанням міміки та жестикуляції, так і за допомогою передачі записок в ході проведення очних ставок. В подібних ситуаціях провадження очних ставок недоцільно, оскільки результатом їх буде не з'ясування істини в справі, а навпаки, передача необхідної інформації членам злочинного групування про подальшу лінію поведінки на попередньому слідстві; розшифровка наявної доказової бази; негативний вплив на членів ОЗГ, свідків, потерпілих та інших учасників кримінального судочинства.

Концентруючи у своїх руках значні матеріальні кошти та цінності, лідери (організатори) мають можливість наймати для консультацій та захисту членів злочинних групвань найбільш кваліфікованіших адвокатів. Іноді вищевказані особи знаходяться на постійному утриманні злочинних угруповань, тому вони зацікавлені, щоб їхня діяльність не була викрита. Захисник стає реальною ланкою прийому-передачі інформації у ланцюгу "воля-СІЗО", що дозволяє створювати та корегувати програми протидії слідчому, визначати обсяг і характер інформації, яку можна подавати слідчому та ін. Практиці відомі випадки, коли захисник особисто або через членів злочинної групи негативно впливає на стійкі позиції потерпілих, свідків, понятих та інших осіб. При цьому захисники за такі дії практично не несуть ніякої відповідальності, а тому важко припинити подібну протиправну діяльність. Це стає можливим внаслідок відсутності реальних гарантій для реалізації у повній мірі положень Закону України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві". Звичайно, цим не могли не скористатися професійні злочинці і керівники організованих злочинних угруповань.

При проведенні очних ставок дії адвокатів потрібно контролювати особливо. Їх необхідно попередньо проінструктувати про порядок постановки питань перед допитуваними (тільки з дозволу слідчого), а у необхідних випадках питання, що підбурюють, наприклад, до відмови від своїх показань учасника очної ставки, знімаються. У випадках непокори захисника вимогам слідчого, очна ставка переривається, і приймаються заходи до дотримання вимог кримінально-процесуального закону.

Вказані міри актуальні, оскільки деякі адвокати, одержавши солідний гонорар, але не володіючи достатніми професійними знаннями, найчастіше саме на очній ставці намагаються "відпрацювати" отримані гроші. Тому законні вимоги особи, що проводить попереднє розслідування, не ущемляють права людини, а спрямовані на виконання вимог закону.

Тому при розслідуванні злочинів вказаної категорії слідчі повинні уважно розглядати можливість задоволення клопотань лідерів (організаторів) злочинних угруповань, а також їх адвокатів, про провадження очних ставок та інших слідчих дій.

Метою проведення очних ставок по справах вказаної категорії можуть бути встановлення істини у справі; спонукання до правдивих показань лідера злочинного групування або його членів; викриття лідера в дачі неправдивих показань; або виконання обов'язкових для слідчого вказівок прокурора чи судді. В залежності від цих обставин змінюються і особливості тактики проведення цієї слідчої дії. Так, в останньому випадку вказівки прокурора (його заступника) органам дізнання і попереднього слідства є обов'язковими для виконання. Але якщо слідчий вважає, що вина обвинуваченого доведена і при наявності відомостей про можливі інциденти (передача інформації, негативний вплив на свідків, потерпілих, членів ОЗГ та ін.), очну ставку доцільно провести формально, у найкоротший проміжок часу, по завершенні якої кожна з допитаних сторін дотримується раніше даних показань. Оскільки проведення очної ставки найчастіше сприяє передачі одним з її учасників, як правило, лідером злочинного угруповання, відомостей для організації подальшої протидії органам попереднього розслідування.

В інших випадках тактику проведення очної ставки слідчий обирає з урахуванням всіх обставин справи (наприклад, враховуючи протиріччя та розбіжності між лідером (організатором) і членами злочинного угруповання).

Тактично правильно буде першим допитати на очній ставці лідера (організатора), який дає правдиві показання, з метою психологічного впливу на співучасників (членів злочинного групування).

Також вдалим можна вважати тактичний прийом, згідно з яким допит починається з лідера (організатора) перед другорядними членами злочинного угруповання й у тому випадку, коли тільки лідер в змозі пояснити дійсне значення того або іншого документа, предмета, явища, походження і роль якого незрозуміла рядовому члену ОЗГ.

В цих випадках значення очної ставки, безумовно, позитивне. Перед провадженням цієї слідчої дії необхідно переконатися в щирості лідера (організатора) злочинної групи, який бажає на очній ставці викрити співучасників.

Тому при наявності відомостей про можливі інциденти, слідчий повинен продумати систему захисту свідків і потерпілих та заходи по охороні членів злочинних угруповань, які дають правдиві показання проти лідера злочинного групування. В подібних ситуаціях провадження слідчим очної ставки без допомоги слідчих, оперативних працівників, інших працівників ОВС недоцільно.

Підсумовуючи, зазначимо, що сучасні зміни в структурі і характері злочинності, поширення організованої злочинності та підвищення рівня її професіоналізму ставлять перед слідчими підрозділами завдання по розробці і застосуванню адекватних заходів і прийомів при проведенні очних ставок. При цьому необхідно тактично правильно використовувати фактор раптовості затримання лідерів та членів організованих злочинних угруповань, обмеженість відомостей про обсяг існуючих доказів, дефіцит часу для висунення нових пояснень, можливість швидкої перевірки таких пояснень.

Необхідно звернути увагу на планування й організацію проведення очних ставок, визначати, який обсяг наявної інформації необхідно використовувати при проведенні даної слідчої дії.

Усе це дозволить результативно проводити очні ставки між лідерами (організаторами) і членами організованих злочинних угруповань та іншими учасниками кримінального судочинства при розслідуванні злочинів даної категорії.

¹ Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1995 р. №1789-12 (ст. 32).